

ADABAKIAK

Beterri.—Guk argi ta garbi itzegin genuen gai ta arlo auetaz lengo zenbakian. Beraz, irakurri ezazu zenbaki artan “Berriketan: Etxekoe-kin izketan” deritzaion idazlana.

Dana dala, ta idazlan artako errenkadak geituaz gaur esango degu, *L'Etat c'est moi* Frantzia'ko Errege-Eguzkia'k esan zuan antzera, *Euskera ni nais* esaten edo... pentsatzen duana, kirten bat baizik ez tala.

* * *

Donostiar bat.—Juan Cabanas Erauskin pintatzallea aspaldi ontan Amerika'n dabill. Orain Peru'n arkitzen da, ta Lima'ko katedrala pintatzen ari bear du.

Entzun degunez, lan ori bukatzeko oraindik beste urte t'erdi guxtienez bear ko omen ditu.

Lima'n bertan len beste eleiz berri bat ere pinturaz dotoretu zuan, ta ango *Verdades* eta beste aldizkariak, danak ao batez, ta lan ura gorabeera, berealdiko goramenak zuzendu zizkaten lengo urtean pintatzalle donostiarrari.

* * *

J. M.—Gu zurekin bat gaude. Egia biribilla bait-da zuk diozuna. Alegia, Euskalerrri'ko pilosopo jatorrenak bertsolariak dirala.

Entzun al zenduan, orain aste batzuek gure adiskide begiko Joxe Artetxe'k radiotik kontatu zuan Zepai bertsolariaren ateraldi ura?

Goiz batean, uso-denboran, Zepai eizera irten omen zan, baña egun guzian uso bat besterik ez omen zuan bota.

Ta illunabarrean etxe-aldera zijoala, berarekin bidean topo-egin zuan adiskide batek galde egin omen zion:

—Ta, uso asko pasa al da, ba?

Ta Zepai'k, bere uso bakarra erakutsiaz, erantzun omen zion:

—Au ez beste guziak.

* * *

Aiztondo.—Ez, etzan Brigitte Bardot Donostia'ko Zinema-Festaldi'ra etorri. Zepai betsolariaren usoak bezala, gelditu gabe pasa egin zitzaigun Madrid-aldera...

* * *

Aranbeltz.—“Mariposa” nola esaten dan euskeraz? Ain zuzen ere, A. Mujika'k bidali berria degu, bere iztegirako bildu dituen gaietatik atera-ta, onako izen-zerrenda bildurgarri au. Badezu aukera:

Aiñari, aiñari zuri, altxabili, altxabilli, altxalili, astoaren arima, astoluma, atxabili, atxamini, atxiamatxia, atximini, altxalili, astoaren arima, atxitamatxi, atxitamatxi, atxitamatxia, atzalili, axandalo, axandilo, axitamati, berrionzale, bitxilote, eskabi, ezkabi, hastatsa, hastatxa, farfail, farfall, inguma, Jainkoaren belatxa, Jainkoaren mandataria, Jainkoaren oilo, Jainko-belatx, jainkoilo, jainkollo, Jaungoikoaren mandataria, Jaungoikoaren oiloa, Jangoiko-mandataria, Jaungoiko-ollo, Jinkoaren mandataria, Jinkoaren oilo, Jinkoaren ollo, Jinko-belatx, jinkoilo, jinkoillo, makar, makara, makor?, mariapanpalona, mari-panpalona, maripanparona, marisorgin, matxita, mitxeleta, mitxelot, mitxilokote, mitxilote, mitxirena, mitxirika, mitxirikote, mitxirrika, mitxoleta, mixirikote, mixirrika, moxorika, moxorrika, ollozuri, panpiña, pilinpoxa, pinpilinpauza, pinpilinpoxa, pinpirin, pinpirina, pinpiriña, pinpirin, pirtxileta, pirtxilitoi, pirtxilota, pirtxilote, pirtxillota, pitxeleta, pitxingaria, pitxilota, pitxilote, pitxoleta, sorginbitxi, sorgindara, sorgin-mandataria, sorgin-oilo, triketa, txaketa, txalupitxi, txepeleta, txibiri, txiketa, txilibili, txilipitaña, tximeleta, tximilot, tximilota, tximirika, tximirrika, tximirrita, txintxitola, txipeleta, txipelleta, txipilepeta, txipilipeta, txipilota, txipilote, txipilleta, txipiritona, txipitona, txiribi, txiribia, txiribili, txiribiri, txiribiria, txirimita, txiripiri, txirita, txirpilota, txiruliru, txirripita, txirrita, txitxidola, txitxilera, txitxipapa, txitxitera, uli-farfailu, uli-farfaillu, uli-parpalla, xirita, xintxitoila, xintxitola, xitxitera, xitxitol, Yinkoaren oiloa, yinkoilo, zintzitoil, zintzitoila.

Eta oraindik au esaten digu A. Mujika'k: “Oraindik garbi aldatugabeko saillean beste batzuk izatea ere, ba'diteke.” Gerok ere beste

bat erantsiko diogu zerrendari. Bonaparte'k zionez (ikus RIEV 3, 139 or.), *apex* tximeleta'omen da Sara'n eta beste zenbait erritan.

* * *

O. ta O.—Zure galderei aalik laburren erantzuten saiatuko gera. Dirudienez, euskera ezta iberiko berria, ezta iberikoa ere euskera zaarra, ots. elkarrekiko aidetasuna, aideak badira, ezta ain urbilla. Iberikoen idazkiak, asko ezpadira, eztira oso gutxi ere, eta gaur, Gómez-Moreno'ri eskerrak, ongi irakur ditezke. Badirudi, beraz, euskera iberikoaren forma berria baldin balitz, idazki orien mamiari zer edo zer antzemango geniokeala. Eta ezta orrelakorik gertatzen. Eztakigu zer esan nai duten: izen propio batzuek bereizten ditugu doi-doi. Izen orietan, ordea, onelako gauzak ikusten dira: *adin, bios, biur, ildun, lagun, nabar, bel(e)s*. Nork uka euskerazko *adin, biotz, biur, ilun, lagun, nabar*, eta *beltz* diruditenik? Orixe bera gertatzen da antziñako Granada-inguruko *Iliberis'*ekin: nola ezta izangu guro *Iriberrí?* Gauzak, bada, naasixe ageri dira, eta gaurkoz deus garbirik ezta ikusten.

Jainkoak bakarrik eztu ezagutzen aldatzerik. Gaiñerako izakiak, baita euskera ere, aldakorak dira. Zenbat aldatu den gure izkuntza azkeneko bi milla urteetan ezta erraz esaten. Gramatika-aldetik, noski, asko eta asko. Ain gorafño jo gabe, ona 1596'gn. urtean bildutako esaera zaar bat: *Balinde, banikezu*. Ulertuko ote luke gaurko euskaldun batek?

Otsen aldetik, berriz, franko aldatu arren, ezta inguruko erderak ainbat aldatu. Antziñako akitanoen izenetan —eta orien izkuntza eta gurea bai zirela senideak— onelakoak ageri dira: *Andere, Belex, Cison, Harsus, Nescato, Sembe-, Seni-* eta abar, gure gaurko *and(e)re, beltz, gizon, (h)artz, neskato, seme, se(h)i* edo *seiñ*, noski. Latiñetik itzetan ere orixe berbera agertzen da geienetan: gauza (causa), lege (legem), lakio (laqueum), lukuru (lucrum), pake (pacem), pike (picem), putzu (puteum), zeta (saeta), gazteleraz *cosa, ley, lazo, logro. paz, pez, pozo, seda*, frantsesez *chose, loi, paix, poix, puits, soie*.

Visigodoek eztigute dirudienez ezer eman, eta, eman badigute, berten bidez izan da. Latiñak, berriz, eta erromntzeek (eta orien bitartez beste zenbaitek) ezin konta-ala. Itzetan, esate baterako, ortik datozenak dira noski *adore, afoñu, alper, arestian, atorra, babes, bae, ba(h)itu, barantalla, dedu, -done, gertu, gezi, garden, gona, iradu, leka, leku, lukainka, maiz, makilla, martzal, mota, moxal, neke, onil, o'por, pezoín, sendo, tolare, trikatu, triku, txau, txiriboga, zitu, zupu*, baita bear bada *begiratu* bera ere. Azken aldi onetan ain maiz irakurtzen dugun *blei-blei* (*blai, plai, plei*) ori kaskoia duzu: Baiona'ko kaskoiez, *plei* "bete(a)" da eta itz ori agertzen da Pasai San Juan'en S. Muji-

ka'k bildu zuen esaera batean: *toute le calder es plei hasta la chiminie* (ik. *Homenaje a D. Carmelo de Echegaray*, 10).

Azkeneko galderari buruz, euskal-idazle baten ospea atzerrietan zabal dedin, bearrezkoa dirudi erderaren batera itzulia egotea, eta ori gutxitan gertatzen da.

Gaiñera, euskal-irakurgai bat bi izkuntzatan agertu denean, erderatik euskerara itzulia izaten da. Orrelaxe 1677'ko *Ixasoco nabigacioneco liburua*, Martin de Hoyarzabal'ek frantsesez egin zuenetik Piarres Detcheverry edo Dorre-k euskeraz emana eta, joan den mendean, Dasconaguerre'ren *Atheka gaitzeko oihartzunak*, beronen *Echos du pas de Roland*'etik artua, gazteleraz ipiñia izan ondoren. Euskera-tik itzuliak izan dira, berriz, D. Agirre'ren *Kresala*, Mogel'en *Peru Abarka*, eta oraiñago, R. Lafon'i eskerrak, Detxepare eta Oihenart'en olerkiak.

Esandakoak, ordea, eztute zalaparta andirik atera erbestean, oker ezpagaude. Geiena atera duena, noski, Lizardi izan da. Mourlane Mitxelena'k aipatu zuen Madrid'eko *El Sol*-en eta kanpotarrak bein baiño geiagotan mintzatu izan zaizkigu aren olerkiez: aldamenean zeukaten erdal-itzulpenaren bitartez ezagutzen baitzituzten. Eta, egilleak berak eypadaki ere, Orixe'ren *Irukoa* argitaratua izan da, itzulpen eta guzti, Valencia'ko *El sobre literario* zeritzan aldizkarian, 1951'ko apirillean.

* * *

O. 'tar J. B.—Erantzutea egin dugun galderek libre geneukan lekua bete digute. Zureak, gaiñera, naiz leku beretik etorriak izan, zaillagoak dira eta zenbait beintzat geiegiak gure jakinduri eskasarentzat. Urrengoan edo saiatuko gera bear den bezala erantzuten.

* * *

Irakurle berri.—Arpidedunak 1.500 dituzu.

Gure ustez, aldizkari batera bidaltzen diren lanetatik okerrak zuzentzea zillegi da: zillegi ez ezik, baita bear-bearrezkoa ere. Alde guztietan, dakigunez, zuzendu egiten dituzte orrelakoak aldizkarietan, egilleari ezer esan gabe, baita inprentan ere batzuetan. Guk ere orixe egiten dugu, baiña bein baiño geiagotan, gaurko euskal-idazleek era askotako oiturak dituzten ezkerro, eztitugu aldatzen gere gogoz aldatuko genituzkean guztiak.

Liburu bat argitaltzean ez ote den ezer aldatu bear, galdatzen duzu. Gure ustez, Europa-Ameriketara zer egiten den esango dizugu. Arte gaietan (eleberrietan, olerkietan, teatro-lanetan eta abar) ezta geienetan ezer aldatzen. Antziñakoa denean aldatzen da batzuetan

orduko idazkera, irakurlearentzat beaztopagarri eztedin izan. Antolamenak ere egin izan oi dira *ad usum Delphini*, aurrentzat edo, baita laburpenak ere. Baiña orrelakoetan eztu iñork esaten irakurgaiia zuzendu edo obetu duenik, antolatu edo laburtu duela baizik.

Pinturan edo bezalaxe gertatzen da gai ortan: eztu iñork Velázquez'en irudirik zuzentzen, ezta Cerezo'renik ere. Dauden daudenean uzten dituzte. Iñork zuzen albaditza, eztu pintura berri bat egitea besterik, aiena baiño ohea.

Jakintza-gaietan, berriz, oiturazkoa da edizio berriak egitea, egillea il ondoren, aldatuak eta geituak batzuetan. Jakintza, dirudienez, aurreraka dabil, beti ezpada ere, gure aldian bai: arte-gaietan berriz ezta orrelako aurrerapenik. Sortzen diren era berriak bestelakoak izaten dira, ez obeak edo kaxkarragoak, ta ezin ditezke neurri batez neurtu. Arte-lana, gaiñera, bereagoa du egilleak jakintza-lana baiño.

Azkeneko galderari buruz, elitzake gauza txarra guk ere salgai dauden euskal-liburuen zerrenda zerbaki bakoitzean agertzea. Baiña guk eztitugu saltzen eta eztagu ziur zein aurki ditekean liburu-dendetan eta zein ez. Lan ori, gure ustez, liburuak argitaratzen, saltzen edo banatzen dituztenek prestatu bear lukete. Gure aldetik, bidaltzen dizkiguten euskal-liburu guztien berri ematen dugu, eta bidaltzen eztizkiguten frankorena ere bai.

